

2002

PREDMETNI IZPITNI KATALOG ZA MATURO

ZGODOVINA

SLO
Z-4
(1,2000)

SLO Z-4(1,2000)

Zgodovina : predmetni izpitni katalog za maturo leta 2002 / [katalog so
pripr.: Tatjana Bradeško ... - Ljubljana : Državni Izpitni Center, 2000. -
42 S.

Einheitssacht.: Lehrplan <Slovenija> / Geschichte / 2000

Dt. Titelübers.: Geschichte : Prüfungskatalog für das Abitur des Jahres
2002

Literaturverz. S. 39 - 42

ISSN 1318-4067

2001/1336

Georg-Eckert-Institut BS78

1 234 862 7

Ljubljana 2000

1. Uvod	5
2. Izpiti	8
3. Zgodba in vrednotenje izpita	7
3.1 Skema izpita	7
3.2 Tipi nalog in vrste ocen	7
3.3 Merila vrednotenja	8
4. Izpiti	10
5. Literatura	38
6.2 Druga literatura po vsebini	39

ZGODOVINA

za maturo leta **2002**

Predmetni izpitni katalog

Državni izpitni center

010
214
(0003,1)

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek-
2001/1336

SLO
Z-4
(1,2000)

1. Uvod	5
2. Izpitni cilji	6
3. Zgradba in vrednotenje izpita	7
3.1 Shema izpita	7
3.2 Tipi nalog in vrednotenje	7
3.3 Merila vrednotenja	8
4. Izpitne vsebine	10
5. Literatura	39
5.1 Učbeniki	39
5.2 Druga literatura po temah	39

1. UVOD

Predmetni izpitni katalog znanja za maturo iz zgodovine je namenjen dijakom, ki so izbrali zgodovino kot maturitetni izbirni predmet, in profesorjem, ki poučujejo predmet in jih pripravljajo na maturo. Vsebuje podatke o ciljih, izpitnih vsebinah in poteku izpita ter načinu ocenjevanja. Katalog temelji na veljavnem učnem načrtu in usmerja kandidate v pripravi na maturo. Vsebuje 20 tem iz obče in narodne zgodovine, ki bodo predmet pisnega maturitetnega izpita iz zgodovine. Teme so izbrane uravnoteženo in segajo – časovno gledano – od prvih visokih kultur do sodobnega časa; so vsebinsko zaokrožene celote, ki spodbujajo k bolj problemskemu, bolj poglobljenemu in samostojnejšemu seznanjanju z zgodovinsko problematiko. Kandidat naj bi pri izpitu pokazal ne le poznavanje najpomembnejših dejstev in podatkov, ampak tudi sposobnost medsebojnega povezovanja dogodkov in procesov, razumevanja njihovega dejanskega zgodovinskega pomena (glede na čas in predzgodovino) in poznavanja njihovih posledic (glede na kasnejši razvoj). Znanje, opredeljeno v desni koloni poglavja "izpitne vsebine", se povezuje in dopolnjuje v različnih temah ter predstavlja "razvojno nit" glavnih značilnosti posameznih zgodovinskih obdobj, stalnic in protislovij v zgodovinskem razvoju. Zahteva pa tudi ustrezno povezovanje obče in narodne zgodovine. Za izpit je zato treba poznati vedenje, zapisano pri posameznih temah, pa tudi tisto, ki je potrebno za njihovo razumevanje.

Na maturitetni izpit se dijaki pripravljajo v okviru 280 ur pouka zgodovine. V gimnazijskem programu priporočamo za ponavljanje še 70 ur.

Opora za pripravo na izpit so veljavni učbeniki in učbeniško gradivo, ki je v rabi pri pouku, poleg tega so pri posameznih temah navedeni tudi drugi zgodovinski priročniki, knjige in sestavki. Opozorila na dodatno literaturo in članke, ki govorijo o maturitetni temi, kadar je navedenih del več, nikakor ne pomenijo, da morata učitelj in dijak pri pripravi na maturo prebrati in upoštevati vsa navedena dela v njihovem polnem obsegu. V seznamu knjig in člankov k posameznim maturitetnim temam so navedena predvsem besedila, s katerimi si je mogoče učinkovito pomagati pri pripravi na izpit, učitelj in dijak pa naj vzameta v roke delo, ki jima je najbolj dostopno, in poskušata nato z njim in učbenikom odgovoriti na vprašanja iz posameznih problemskih sklopov. Pomagata si lahko tudi s priročniki, ki jih v seznamu ni, z leksikoni, enciklopedijami in zlasti zemljevidi (atlasi), saj so odgovori na nekaterih izpitnih polah povezani s poznavanjem zemljevida in temeljnih zgodovinsko-geografskih pojmov.

1. NALOGE ZAPRAŠEVALNEGA TIPA

a) izbirni tip

naloga oblike (dalje razčleni, razloži, ...)

priloge: ...

... 1-2 ... 2 do 3 točk

... 1-2 ... 2 do 3 točk

...)

... 1-1 ... 1-1 ... 2 do 3 točk

...)

b) naloga dopolnjevanja

dopolni besedila z odgovorjenimi ... 1-2 ... 2 do 3 točk

...)

2. NALOGE POLODPRTEGA TIPA

a) nestrukturirane naloge

... 1-11 ... 1-11 ... 2 do 6 točk

...)

...)

...)

...)

2. IZPITNI CILJI

Kandidat dokaže:

- poznavanje in razumevanje izpitnih vsebin iz obče zgodovine, opredeljenih v izpitnem katalogu;
- poznavanje slovenske zgodovine od antičnega obdobja do danes ter razumevanje vplivov evropske in svetovne zgodovine na slovensko v posameznih zgodovinskih obdobjih, ki so predmet izpita in razvidna iz razčlenitve izpitnih vsebin;
- poznavanje najpomembnejših znanstvenih in kulturnih dosežkov, gospodarskih procesov in socialnih odnosov v zgodovinskih obdobjih, ki so predmet maturitetnega izpita;
- da zna pravilno razvrstiti dogodke, pojave, procese in pomembne osebnosti v zgodovinski čas in prostor, tudi z vzporejanjem sočasnih istorodnih in raznorodnih zgodovinskih dogajanj;
- da zna ovrednotiti prispevke in pomen antičnih civilizacij za poznejši razvoj;
- da zna pravilno uporabljati temeljno zgodovinsko terminologijo;
- da zna analizirati pisni vir, slikovno gradivo ali drugo ilustrativno gradivo in izluščiti bistvene informacije ter jih povezati z drugim zgodovinskim vedenjem;
- da zna primerjati odlomke iz zgodovinskih virov ali poljudnih besedil o istem zgodovinskem dogodku in kritično presoditi sporočilo;
- da zna pravilno brati in uporabljati vse vrste zgodovinskih zemljevidov kot virov informacij;
- da zna samostojno, jasno in strokovno pravilno predstaviti podatke in dogodke, argumente in protiargumente ter izraziti osebna stališča v sistematičnem in smiselno zaokroženem pisnem sporočilu;
- sposobnost sistematičnega prikaza (opisa, pojasnjevanja ...) nekega dogajanja, pojava in procesov;
- sposobnost primerjave in kritične presoje vseh oblik sporočil;
- sposobnost ločevanja vzrokov, povodov in posledic ter zmožnost ugotoviti soodvisnost različnih pojavov, kontinuitete in sprememb v razvoju.

3. ZGRADBA IN VREDNOTENJE IZPITA

3.1 SHEMA IZPITA

Maturitetni izpit iz zgodovine se opravlja pisno. Pri tem se preverjajo vsebine, opredeljene v snovnem delu kataloga.

Kandidat bo reševal dve izpitni poli.

Izpitna pola	Čas reševanja	Delež pri oceni	Ocenjevanje
1 – obča zgodovina	90 minut	50 %	zunanje
2 – narodna zgodovina	90 minut	50 %	zunanje

3.2 TIPI NALOG IN VREDNOTENJE

Pregled po izpitnih polah

Tipi nalog	Izpitna pola 1	Izpitna pola 2	Vrednotenje v točkah
	št. vprašanj	št. vprašanj	za posamezno vprašanje

1. NALOGE ZAPRTEGA TIPA

a) izbirni tip

naloge izbire (da/ne oziroma označba
pravih odgovorov med več danimi)

2 2 1 do 3 točke

naloge povezovanja (npr. pojma z
njegovo razlago, osebnosti z njeno
vlogo ...)

1–2 1–2 3 do 5 točk

naloge razvrščanja (urejanje, novo
zaporedje dogodkov, pojavov ...)

0–1 0–1 2 do 3 točke

b) naloge dopolnjevanja

dopolnitev povedi z izpolnjevanjem
praznih mest

0–2 0–2 2 do 3 točke

2. NALOGE POLODPRTEGA TIPA

a) nestrukturirane naloge

Kandidat po navodilih oblikuje kratek
odgovor (npr. definicijo, našteje vzroke
ali posledice, poda razlago, primerjavo
ali interpretacijo ...); naloge imajo lahko
za izhodišče karto, besedilo ...

8–11 8–11 1 do 6 točk

b) strukturirane naloge

Naloge imajo podvprašanja, ki so medsebojno odvisna, lahko se nanašajo na neko besedilo, tabelo, karto ...

8–11

8–11

1 do 6 točk

Skupaj

21–28

21–28

3.3 MERILA VREDNOTENJA

Deleži taksonomskih stopenj spoznavnih ciljev v odstotkih v posameznih delih izpita:

Ravni zahtevnosti	Izpitna pola 1	Izpitna pola 2	Skupaj
Znanje	15 %	15 %	30 %
Kandidat:			
– pozna dejstva, dogodke, pojave in podatke ter časovna, vzročna in prostorska zaporedja zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov;			
– zna dogajanje časovno in prostorsko opredeliti;			
– pozna temeljno zgodovinsko terminologijo in pojme.			
Razumevanje in uporaba	25 %	25 %	50 %
Kandidat:			
– opiše, pojasni oz. razloži zgodovinske dogodke, pojme, pojave in procese;			
– razlikuje vzroke od povodov in posledic ter zna med vzroki za zgodovinske pojave poiskati bistvene;			
– izbere bistveno informacijo o določenem zgodovinskem dogodku, pojavu ali procesu;			
– natančno in pravilno uporabi ustrezne zgodovinske pojme in terminologijo pri pojasnjevanju dogodka, pojava ali procesa;			
– zna uporabiti statistične podatke, vire in ilustrativno gradivo pri utemeljevanju oz. pojasnjevanju zgodovinskih dogajanj, pojavov in procesov;			
– primerja dogodke, pojave ali procese ter ugotovi podobnosti in razlike.			
Interpretacija, argumentacija, sinteza, analiza, vrednotenje	10 %	10 %	20 %
Kandidat:			
– uporabi in obrazloži različne vire zgodovinskih informacij (zgodovinsko besedilo, vir, zemljevid, statistični podatek, slika ...) in oblikuje sklepe;			
– interpretira oz. argumentira podatke, informacije ...;			
– sintetizira in obrazloži kompleksnost dogajanja;			
– ovrednoti pomen dogodkov (npr. reform, programov, ukrepov ...);			
– primerja in kritično presodi raznovrstna sporočila o nekem dogodku, pojavu ...;			
– ugotovi soodvisnost različnih zgodovinskih dogodkov in pojavov.			

Izpitne pole bodo vrednotili po točkovalni shemi in izpitnem katalogu zunanji ocenjevalci. Vsako polo točkujeta dva ocenjevalca (neodvisno drug od drugega). Upošteva se srednja vrednost.

Vprašanja v izpitnih polah so strukturirana. Izhodišče večini vprašanj so: besedilo, vir, zemljevid in slikovno gradivo, nekatera pa zahtevajo tudi kronologijo in narativne odgovore. Posamezna vprašanja preverjajo znanje, razumevanje, sposobnost argumentacije, oblikovanje sklepov, analizo in interpretacijo.

Odgovori na vprašanja zaprtega tipa se ovrednotijo glede na število pravilnih rešitev, največkrat se dvema pravilnima rešitvama dodeli 1 točka.

Pri nalogah polodprtega tipa se odgovori ocenijo z eno ali več točkami, odvisno od števila elementov, ki naj bi jih vseboval pričakovani odgovor. Pri tem se upoštevajo naslednja merila:

- navedba vseh pomembnih dejstev v pričakovanem odgovoru;
- navedba vseh bistvenih elementov in njihova sistematična predstavitev (pojasnitev, obrazložitev, argumentacija, ustrezna medsebojna povezanost dejstev);
- kandidatu ne dodelimo točk, če ni napisal odgovora, če odgovor ni povezan z vprašanjem ali je v celoti napačen.

4. IZPITNE VSEBINE

1. ZGODNJE VISOKE KULTURE

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Čas in prostor nastanka prvih zgodnjih kultur

- ob zemljevidu opredeliti prostor in čas prvih zgodnjih kultur (civilizacij)
- razlikovanje med prazgodovinsko in zgodnjo visoko kulturo
- opredelitev pojmov "kultura" in "civilizacija"

Gospodarstvo zgodnjih visokih kultur

- vzroki za pojav irigacijskega poljedelstva v Mezopotamiji in Egiptu
- podobnosti in razlike v irigacijskem poljedelstvu med Mezopotamijo in Egiptom
- pomen irigacijskega poljedelstva za nastanek prvih civilizacij (na primeru sumerskih mestnih držav in Egipta)
- primerjava glavnih značilnosti gospodarstva v Egiptu, Mezopotamiji, Feniciji, Palestini, Indiji in na Kitajskem (irigacijsko poljedelstvo, živinoreja, obrt, trgovina, pomorstvo, denarništvo)

Začetki državnega razvoja

- ob odlomkih iz prvih zakonikov (Uramu, Hamurabi) razložiti značilnosti državne organizacije in političnih sistemov prvih visokih civilizacij
- razlike v organizaciji sumerskih mestnih držav in enotne državne organizacije v Egiptu
- pojasniti, zakaj imenujemo stare orientalske države tudi despotovine

Družbena zgradba in vsakdanje življenje

- ob Egiptu prikazati značilnosti družbene zgradbe (ob slikovnem gradivu, zgodovinskih virih in besedilih prikazati značilnosti posameznih družbenih slojev)
- ob slikovnem gradivu, zgodovinskih virih in besedilih opisati podobe iz vsakdanjega življenja pripadnikov posameznih družbenih slojev

Začetki in razvoj pisave

- vzroki za nastanek prve podobopisne pisave v sumerskih mestnih državah
- razvoj in značilnosti pisave po posameznih zgodnjih visokih kulturah (mezopotamske civilizacije, Egipt, Fenicija, Indija, Kitajska)
- pomen pisave za zgodovino

Kulturni dosežki zgodnjih visokih kultur

- trajne kulturne pridobitve v matematiki, astronomiji, medicini in tehniki po posameznih starih civilizacijah od Egipta, mezopotamskih držav, Indije do Kitajske
- z odlomki iz zgodovinskih virov (Urnamujev, Hamurabijev, hetitski zakonik, deset božjih zapovedi) primerjati razvoj, značilnosti in pomen prava
- ob slikovnem gradivu ponazoriti največje umetnostne stvaritve iz slikarstva, kiparstva in gradbeništva

Verska misel zgodnjih civilizacij

- značilnosti in primerjava verovanja in verskih misli pripadnikov prvih visokih civilizacij (Egipt, Mezopotamija, Fenicija, Indija in Kitajska)
- pomen judovskega monoteizma in Biblije

2. ANTIČNA KULTURNA TRADICIJA

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Grki kot začetniki demokracije in oblikovalci temeljev evropskega kulturnega, znanstvenega in umetnostnega izročila

- grška polis kot središče političnega, gospodarskega, verskega, kulturnega, socialnega, vojaškega in upravnega življenja stare Grčije
- konstitutivni elementi grštva: skupen jezik, pisava, mitos, olimpijske igre, skupen sovražnik (Perzija) in morja široka cesta
- avtarkija, avtonomija, elevelterija
- oblikovanje atenske demokracije (Solon, tiranija, Klejsten, Perikles in zlata doba Aten)
- nadzorovana oblast – črepinjska sodba – ostrakizem
- vojaška organiziranost in aristokratska vladavina v Šparti

Politična razdrobljenost in kulturna enotnost grškega sveta

- sodelovanje in rivalstvo med grškimi polis; antagonizem: Atene – Šparta
- kolonizacija kot izhod za gospodarsko in politično drugače misleče v grških polis; trgovci in trgovanje kot pomemben element povezovanja

Kulturno izročilo in njegov vpliv na kasnejša obdobja

- Grški temelji za evropsko umetnost: arhitektura, slikarstvo, kiparstvo, literarno ustvarjanje – zlasti epika, lirika, dramatika in s tem gledališče
- utemeljitev znanosti: filozofija (Sokrat, Platon, Aristotel), logika, matematika (Pitagora), medicina (Hipokrat), zgodovina (Herodot, Tukidid, Ksenofont, Polibij, Plutarh), meteorologija (Aristotel), geografija ...

Morja široka cesta

- Grki kot pomorci in trgovci: v izmenjavi dobrin, idej, znanstvenih spoznanj in tehničnih izboljšav so bili pravi mojstri; odbrati so znali le najboljše in poznali so ves takrat "znani svet" ...

Rimska kulturna tradicija in vpliv na poznejši evropski razvoj:

grški in etruščanski vpliv

- z grško kolonizacijo so bile na Apeninskem polotoku uvedene mnoge kulturne dobrine in znanstveni dosežki Grkov
- pomen kulturne dediščine Etruščanov za razvoj rimske omike in evropski napredek

rimsko pravo

- prvi pravni zapisi (zakonik XII. plošč) ter zagotovitev pravic plemstvu/aristokratom in plebejcem; vzroki in pomen postopne izenačitve državljskih pravic plebejcev in patricijev
- ureditev življenja in sožitja rimskih državljanov s pravnim sistemom in zakoni; pravna načela so ščitila sužnjelastniško družbo; pisano pravo cesarske dobe je odsevalo vpliv stoične filozofije (naravno pravo)

arhitektura in infrastruktura naselij

- kontrola oblasti: magistrature oblasti; omejitev mandata
- rimska umetnost z etruščanskimi in grškimi vplivi; značilnosti rimskega gradbeništva in njegova uporabnost v vsakdanjem življenju; novost rimske arhitekture: stena, lok in kupola
- osnove naselbinske infrastrukture (ceste, vodovod, kanalizacija, mostovi, upravne stavbe, trgi, svetišča ...)
- znani spomeniki rimske arhitekture (Kolosej, gledališče Cirkus maximus ...)

rimska znanost

- pomembnejši dosežki: koledar – Julij Cezar in njegova reforma koledarja; dosežki medicine; rimsko zgodovinopisje; rimska filozofija; tehnika in tehnologija

drugi pomembni dosežki rimske civilizacije

- pošta (cursus publicus); javna higiena – javna kopališča in terme; fiskalna – davčna politika in pobiranje davkov – krepitev upravne službe in državne oblasti
- zabava: cirkus maximus, kolosej, gledališče
- stensko slikarstvo, oblikovanje krajine

Religija

- grški in rimski panteon
- vzpon krščanstva in njegov vpliv na evropsko kulturno tradicijo

3. RIMSKO CESARSTVO IN ZAČETKI KRŠČANSTVA

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Prehod iz republike v principat; cesar Avgust

- razpad II. triumvirata; Oktavijan prvi v senatu in formalna ohranitev republike in njenih institucij; proskripcije
- senat izgubi vlogo odločilnega političnega dejavnika, ostaja mu le še svetovalna vloga in potrjevanje cesarjevih odločitev
- osrednje vodena in poenotena uprava ter dobro plačano uradništvo

- Avgustove reforme davčnega sistema; štetje prebivalstva; Avgustov vzpon; Pax Romana
- poklicna vojska in njena organizacija; vojska bolj privržena poveljnikom kot državi in je vse odločilnejša politična sila

Rim kot prestolnica imperija

- širjenje rimske države; cesarske in senatne province; meje države ob koncu 2. stoletja; cesarski nadzor kovanja in razdeljevanja denarja; vojni plen in vojni ujetniki/sužnji
- vse poti vodijo v Rim: gradnja cestnega in poštnega omrežja; ceste skozi slovenski prostor

Gospodarski razvoj in rimska družba

- zemlja kot osnovno bogastvo, kmetijstvo je temelj rimskega gospodarstva; prehrana
- razvoj obrti, trgovine, manufaktur; družbene razmere
- bogati in revni, osvobojeni, sužnji, koloni, rimski proletariat

Kršćanstvo prihaja z Vzhoda, Jezusovo rojstvo, delovanje, nauk, apostoli, širjenje krščanstva

- judovstvo kot temelj krščanstva
- selitev nomada Abrahama – očeta izvoljenega ljudstva – iz Ura na Kaldejskem v obljubljeni deželo Kanaan
- Jahve – Bog Izraela – da Mojzesu na gori Sinaj 10 zapovedi; osebna odgovornost posameznika Jahveju, samemu sebi in bližnjemu
- judovsko krščanstvo temelj novega nauka; padec Jeruzalema v rimske roke leta 70, razpršitev kristjanov v diasporo, krščanstvo se širi v Malo Azijo, Grčijo, Severno Afriko, Rim; z apostolom Pavlom dobi krščanstvo nov polet, preraste judovske okvire in postane svetovna religija, tako rekoč protireligija cesarskemu kultu

Od prvih krščanskih občin do krščanske Cerkve

- poročila o Kristusovem delovanju: evangeliji, apostolska dela, knjige Svetega pisma nove zaveze; poročila nekrščanskih avtorjev o zgodnjem krščanstvu (Jožef Flavij, Tacit, Plinij Mlajši, Svetonij)
- sprejemanje versko-socialnih sporočil med različnimi sloji rimske družbe in deli države
- od prvih krščanskih občin do krščanske Cerkve
- dokajšnja strpnost Rimljanov do drugih religij; cesarjev božanski kult v nasprotju s krščansko religijo, zato preganjanje nove vere, najostreje pod Decijem in Dioklecijanom

Milanski edikt leta 313

- krščanstvo izenačeno z drugimi religijami v cesarstvu; mitraizem; postopno zблиževanje med Cerkvijo in državo, Teodozijeva razglasitev krščanstva za državno vero leta 381; krščanstvo postavi nove družbene vrednote

Od Karakalovega edikta 212 do prenosa prestolnice v Bizanc leta 330

- rimsko državljanstvo za vse svobodne državljane tudi v provincah, pospešitev romanizacije: nosilci romanizacije; vzroki njene močnejše uveljavitve v zahodnem delu cesarstva
- Dioklecijanove reforme: upravne reforme provinc, tetrarhija, organizacija mobilne vojske na mejah, pritiski in vdori barbarskih plemen čez limes; reforma cen
- propad cesarske prestolnice, ostanejo le še posamezne cesarske rezidence; Konstantinopel – nova prestolnica na vzhodu

Pozna antična doba

- delitev cesarstva na vzhodni in zahodni del
- meja med vzhodnim in zahodnim cesarstvom (ob zemljevidu)
- sporazumevalni jezik v zahodnem delu cesarstva latinščina, v vzhodnem grščina; do 3. stoletja večina intelektualnih poklicev v Rimu obojejezična
- gospodarske in družbene spremembe; prehod iz denarnega v naturalno gospodarstvo; kolonat

4. SLOVENSKO OZEMLJE V POZNOANTIČNI IN ZGODNJI SREDNJEVEŠKI DOBI

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Poznoantično obdobje

- vključevanje keltskih in drugih plemen v rimski imperij v 2. st. pr. Kr. do 3. st. po Kr.
- gospodarski stiki v noriškem kraljestvu; nastanek latinske kolonije Aquileie; podredivitev Histrov, Tavriskov
- oblikovanje upravne razdelitve (ob zemljevidu)
- oznaka pojma romanizacija; nosilci romanizacije: trgovci, vojaki in uradniki, ki prinesejo na naše ozemlje sredozemsko kulturo ter ustanavljajo kolonije in municipije
- vojaški in trgovski stiki s prebivalstvom (obrambni sistem – zaporniški zidovi med Julijskimi Alpami in Reškimi zalivom), s trgovino vključitev slovenskega ozemlja v antični prostor (jantarjeva pot)
- razvoj kmetijstva (vinska trta, oljka, sadje) in obrti (lončarstvo, kamnoseštvo, rudarstvo)
- razvoj cestnega omrežja (ob zemljevidu), pomen cestnega križa
- nastanek provincialne kulture, antično mesto: Emona, Celea, Petovia (ob ustreznem slikovnem gradivu)
- širjenje mitraizma in krščanstva

Zgodnji srednji vek

Poznoantično obdobje na Slovenskem in naselitev Slovanov v Vzhodne Alpe

- prizorišče spopadov med Vzhodom in Zahodom; posledice vdorov Hunov
- vdori Vzhodnih Gotov, Langobardov in Slovanov z Avari
- ob zemljevidu prikaz postopnega naseljevanja v zadnjih desetletjih 6. st. v Vzhodne Alpe in porečje tamkajšnjih rek; stiki in sožitje staroselcev s Slovani; neenakomerna naselitev v vzhodnoalpski prostor; srečanje z Langobardi in njihov poraz (vir P. Diakon)
- upor proti Avarom; ustanovitev Samove plemenske zveze, pridruži se ji Karantanija
- Karantanija, najstarejša zgodnjesrednjeveška politična tvorba v Vzhodnih Alpah; družbena podoba Karantanije (rodovna zadruga, župa, kosezi, patriarhalni sužnji); ustoličevanje karantanskih knezov in koroških vojvod – ob viru
- obrska nevarnost in povezava z Bavarci ter delna izguba samostojnosti
- širjenje krščanske vere s podreditvijo Bavarcem; misijonarska dejavnost Salzburga (Modest), Oglej, samostani; spor med Salzburgom in Oglejem za cerkveno mejo (razsodil Karel Veliki); določitev meje med Salzburgom in Oglejem po Dravi

Konec karantanske samostojnosti in Spodnja Panonija

- upor Ljudevita Posavskega in pridružitve Karantancev; konec samostojnosti in nastajanje fevdalne družbe
- ustanovitev frankovske mejne grofije Spodnje Panonije (Pribina in Kocelj); kolonizacija iz Vzhodnih Alp, Podonavja (Karantanci, Bavarci); Konstantinovo in Metodovo slovansko bogoslužje; zatrtje slovanskega bogoslužja v Spodnji Panoniji

5. SREDNJEVEŠKA MESTA IN PODEŽELJE

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Srednjeveška mesta

- čas nastanka srednjeveških mest in vzroki za njihovo nastajanje
- razlika med antično in srednjeveško mestno naselbino
- opredelitev pojma "srednjeveško mesto"
- vzroki za nastajanje mest (spremembe na podeželju; pomen križarskih vojn pri oživitvi prometa, trgovine in denarnega gospodarstva)
- čas nastajanja srednjeveških mest, vloga mestnega gospoda pri ustanavljanju trgov in mest; mestne pravice (svoboščine)
- lokacije, na katerih so najpogosteje nastale srednjeveške mestne naselbine

Gospodarstvo srednjeveških mest

- zunanja podoba mesta in njegova velikost
- postopna pridobitev lastne uprave in statuta mesta; opredelitev pojma "mestna samouprava"
- poklicna obrt in trgovina ter njena organizacija; vloga cehov
- trgovska območja v srednjem veku (ob zemljevidu); zaščita domačih trgovcev; vloga sejmov; denar in denarno poslovanje
- začetki zgodnjekapitalistične proizvodnje v 14. in 15. stoletju (italijanska in nekatera druga evropska mesta)

Položaj meščanov in življenje v srednjeveškem mestu

- poseben družbeni položaj meščanov, ki je nižji od plemstva in višji od kmečkega prebivalstva; posebne skupine mestnih, prebivalcev, ki nimajo statusa meščana
- opremljenost stanovanj in higienske razmere; luksuzne obleke omejujejo predpisi po socialnih skupinah
- življenjski vsakdanjik v mestu (delovni dan, pravila za življenje v skupnosti, prehrana)

Vpliv mest na celotno srednjeveško družbo

- v prizadevanju za samoupravo so se mesta ponekod (npr. Francija) v boju z zemljiškim gospodom naslonila na vladarja in tako prispevala tudi k odpravi fevdalne razcepljenosti
- ponekod (npr. Nemčija) so se mesta povezala v mestne zveze
- vzroki za nastanek samostojnih mestnih republik (Italija) in njihove značilnosti

Srednjeveško podeželje

Širjenje življenjskega prostora in posledice agrarne kolonizacije

- opredelitev pojmov agrarna kolonizacija, zunanja in notranja kolonizacija
- pogoji, ki so omogočili kolonizacijo, in načini pridobivanja nove kultivirane zemlje (krčenje gozdov, pustot, melioracija močvirij)
- vloga in motivi zemljiškega gospoda pri izvajanju srednjeveške agrarne kolonizacije
- pomen novega načina obdelave zemlje (natriletno kolobarjenje) in izboljšav poljedelskega orodja ter drugih pridobitev v kmetijstvu
- politične in etnične spremembe v Evropi (nemška vzhodna kolonizacija; etnične spremembe v Španiji po rekonkvisti); nemška kolonizacija na Slovenskem

Iz življenja kmeta v visokem srednjem veku; iz življenja zemljiškega gospoda

- ugodnejši položaj kolonistov izboljša položaj drugega kmečkega prebivalstva: opuščanje pridvornega gospodarstva in uvajanje kmetij (huba ali grunt); začasni in dedni zakup
- podložniške obremenitve (dajatve in tlaka); pristojnosti zemljiškega gospoda nad podložnimi kmeti
- kmetov vsakdanjik (bivalne razmere; prehrana, obzorje teh preprostih ljudi)
- značilnost srednjeveškega podeželja – gradovi, njihov obrambni in gospodstveni značaj; vloga in položaj plemstva in duhovščine (različna struktura, različen položaj in vloga); viteštvo; prehrana plemstva

Gospodarski prelom v 2. polovici 14. stoletja

- velike epidemije kuge – "črne smrti", v 14. stoletju; demografske in družbene ter gospodarske posledice velikih epidemij "črne smrti"
- krepitev blagovno-denarnega gospodarstva; zemljiška posest ni več poglavitni vir preživljanja

6. SLOVENCİ V SREDNJEVEŠKEM RIMSKO-NEMŠKEM CESARSTVU

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Nastanek rimsko-nemškega cesarstva in umestitev slovenskega ozemlja v okvir srednjeveške nemške države

- obseg in čas nastanka rimsko-nemškega cesarstva (ob zemljevidu)
- vzpostavitev krajinske organizacije in z njo umestitev slovenskega ozemlja v srednjeveško nemško državo; "Velika Karantanija"
- razkroj "karantanske družbe"
- začetki fevdalizacije oz. uvajanja in uveljavljanja zemljiških gospostev na slovenskem ozemlju

Od krajin v 10. stoletju do dežel v poznem srednjem veku

- mejne krajine – izhodišče za razvoj posameznih ozemelj v zgodovinske dežele
- Otokar II. Premysl je izkoristil interregnum in združil ozemlje od Češke do Jadrana pod svojo oblastjo

Združitev slovenskega ozemlja pod Habsburžani, padec celjskih grofov

- združevanje večine slovenskega ozemlja pod Habsburžani od konca 13. stoletja do 15. stoletja, nastanek zgodovinskih dežel
- tesna povezanost celjskih grofov z dinastijo Luksemburžanov, habsburških tekmecev na cesarskem prestolu; posledice za odnose med Celjskimi in Habsburžani (naziv državnih knezov, celjska kneževina, enakopravnost s Habsburžani)
- okoliščine izumrtja Celjskih in habsburška polastitev njihovega ozemlja v mejah nemške države

Kolonizacija

- kolonizacija in njene faze na slovenskem ozemlju od 10. do 15. stoletja
- značilnosti kasnejše (rovtarske) kolonizacije
- posledice kolonizacije: germanizacija, izguba slovenskega etničnega ozemlja, nastanek jezikovnih otokov, izoblikovanje narodnostne meje v 15. stoletju
- sestava prebivalstva na slovenskem: plemstvo, duhovščina, meščani, kmetje, Judje

Plemstvo in gradovi

- gradovi: plemiška bivališča, upravna, sodna in gospodarska središča

- povezava plemstva na deželni ravni, t. j. nastanek, delovanje in pomen deželnih stanov

Kmetje in vasi

- razslojenost kmečkega prebivalstva od uvedbe fevdalizma do 13. oz. 14. stoletja in dajatve fevdalnemu gospodu
- opuščanje sistema pridvornega gospodarstva in razdeljevanje zemljišč v kmetije (hube), uveljavljanje zakupov in izoblikovanje enotnega podložniškega stanu

Meščani in mesta

- meščani – nova družbena skupina v fevdalni družbi, ki se je ločila od agrarne okolice
- vzroki za nastanek mest in značilnosti nastajanja mest v 13., 14. in 15. stoletju, razlike med tipoma mest, ki sta se razvila na Slovenskem (obalna, celinska mesta)
- sloji mestnega prebivalstva in njihova gospodarska dejavnost
- značilnosti mestne uprave oz. samouprave na Slovenskem, mestni statut
- razvoj rudarstva in fužinarstva v zvezi z mestnim gospodarstvom

Cerkvenoupravna organizacija

- temeljna razdelitev slovenskega ozemlja po Dravi med oglejskim patriarhatom in salzburško nadškofijo; ustanovitev ljubljanske škofije
- ustanavljanje in pomen samostanov, najpomembnejši meniški redovi na Slovenskem, nastajanje rokopisnih zbirk v samostanih

7. EVROPA IN SVET NA PREHODU IZ SREDNJEGA V NOVI VEK

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Politične razmere v zahodni in srednji Evropi na prehodu iz srednjega v novi vek

- prehod fevdalnih kraljestev v centralizirane monarhije na Zahodu: oblikovanje nove državne uprave, davčnega in pravosodnega sistema, stalne in najemniške vojske, razmerje med stanovi in vladarjem
- rast moči deželnih knezov in mest v Srednji Evropi
- vzpon meščanstva: njihova gospodarska (zgodnji kapitalizem) in politična vloga

Evropejci odkrivajo in osvajajo svet

- geografsko obzorje evropskega človeka, znani in neznani svet (ob zemljevidu)
- vzroki za čezmorska odkritja in danosti zanje (iskanje novih poti v Indijo, napredek geografskega znanja in pomorske tehnike, zavzemanje državnih vodstev za pomorsko odkrivanje in osvajanje itd.)

Posledice evropskih posegov v čezmorske dežele

- portugalska in španska odkritja
- novi zemljevid sveta in delitev monopola nad novoosvojenimi deželami med Španci in Portugalci
- spopad civilizacij in uničevanje staroselskih kultur
- nastajanje kolonij v Novem svetu; gospodarske spremembe (plantaže, farme, rudarstvo, mesta), etnične spremembe in evropeizacija
- portugalske trgovske postojanke in kolonije (od afriških obal do Kitajskega morja), prevzem pomorske trgovine

Posledice odkritij za Evropo

- porast svetovne trgovine; prenos gospodarske in politične moči Sredozemlja na Atlantik
- nova organizacija trgovine, prevlada blagovno-denarnega gospodarstva, porast novih načinov proizvodnje, vključevanje podeželja v tržno gospodarstvo
- izmenjava kulturnih rastlin in domačih živali

Humanizem in renesansa

- humanizem in renesansa v Italiji in njun vpliv na širši evropski prostor
- humanizem kot duhovno in znanstveno gibanje: novo pojmovanje sveta in družbe, ponovno odkrivanje antike, nove socialne in politične teorije; razvoj naravoslovnih znanosti (astronomija); preučevanje antičnih del, širjenje tiska, razvoj šolstva – univerze itd.
- središča kulturnega življenja (papeški dvor, knežje rezidence, univerze) in mecenstvo

Reformacijska gibanja v katoliški Evropi

- obrazložitev pojma reformacija
- politične in družbene razmere v Nemčiji za časa Karla V. in razmere v Cerkvi pred izbruhom reformacije

Luteranstvo

- kritika razmer v Cerkvi in nastop Martina Lutra
- Lutrov reformacijski razvoj od protesta proti prodaji odpustkov do splošne revizije cerkvene ureditve
- odnos cesarja in državnih stanov do luteranstva (Worms, Augsburg); zmaga deželnoknežje reformacije; cerkveni razkol

Kalvinizem, anglikanstvo, prekrščevalstvo

- verske občine – temelj celotnega življenja
- značilnosti reformacije v Angliji in nastanek anglikanske Cerkve
- evangelijski nauk in radikalne zahteve po družbenih in političnih spremembah

Razširjenost reformacije

- razširjenost posameznih smeri reformacije (ob zemljevidu)

Katoliška obnova in protireformacija

- tridentinski koncil in njegove smernice za notranjo obnovo katoliške Cerkve
- ukrepi Cerkve za obnovo cerkvene enotnosti

- vloga meniških redov, zlasti jezuitskega
- nastop protireformacije in posledice

Kmečki upori

- vloga kmetov v gospodarstvu in njihov položaj v družbi (v začetku 16. stoletja)
- vzroki za zaostritev razmerja med fevdalci in kmeti
- nemška kmečka vojska in program upornih kmetov (12 kmečkih točk)
- razširjenost kmečkih uporov (ob zemljevidu)

8. TURŠKI VPADI, KMEČKI UPORI IN REFORMACIJA NA SLOVENSKEM

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Turški vpadi

Politična podoba slovenskih dežel v 16. stoletju

Turški vpadi – ogrožanje slovenskega ozemlja

- slovensko ozemlje od začetka 16. stoletja pod oblastjo Habsburžanov in Benečanov; po izumrtju Celjanov na večjem njegovem delu uveljavitev habsburške dinastije
- vloga Habsburžanov v obrambi pred osmanskim prodiranjem v srednjo Evropo
- obrambni sistem notranjeavstrijskih dežel; ustanovitev Vojne krajine (Hrvaška, Slavonija – ob zemljevidu); financiranje Vojne krajine in vključevanje kmeta podložnika v obrambo
- nastajanje mest v drugi polovici 15. stoletja zaradi obrambe pred Osmani

Posledice turških vpadov na naše ozemlje

- povečan pritisk zemljiškega gospoda in spremenjen položaj kmečkega in mestnega prebivalstva; obrambni davek, povečana tlaka, lastna obramba (tabori); mesta gradijo od leta 1475 obzidja, zgubijo trg na vhodu; naseljevanje uskokov na pustote (ob zemljevidu)

Kmečki upori

Gospodarski položaj podeželja

- nastajanje novih gospodarskih tokov in spreminjanje zemljiškega gospodarstva; vedno večje premoženjske razlike; več novega, svobodnega prebivalstva (kajžarji)
- življenje kmečkega prebivalstva na vasi
- vzroki in organizacija kmečkih uporov; ob zemljevidu prikaz razširjenosti vseh velikih kmečkih uporov od koroškega do tolminskega
- programi posameznih uporov in razlike (od zahtev po stari pravdi do radikalnejših zahtev po reformah družbenega in političnega sistema)
- vzroki vojaških porazov in kaznovanje kmetov (uporniški davek)
- rast kmečke samozavesti in odsev kmečkih uporov na slovensko književnost in likovno umetnost

Reformacija na Slovenskem

Slovenska protestantska cerkev

Kmečko reformacijsko gibanje

- oznaka pojma reformacije
- cerkvena uprava, duhovne in kulturne razmere na Slovenskem; ustanovitev ljubljanske škofije
- začetki reformacije pri nas; odnos deželnega kneza in stanov do protestantizma po bruški pacifikaciji
- oblikovanje slovenske protestantske Cerkve
- pomen reformacije za začetek in razvoj slovenskega knjižnega jezika in narodne identitete
- prve slovenske tiskane knjige, avtorji in prevod Biblije; protestantska cerkvena organizacija in protestantsko šolstvo (Cerkvena ordnunga)
- reformacija med kmeti; nastajanje sekt (prekrščevalci, štiftarji)
- ohranitev kalvinizma v Prekmurju (evangeličanska Cerkev)
- vzroki hitrega zloma reformacije na Slovenskem
- protireformacija gospodarske in kulturne posledice po izgonu protestantov

9. FRANCOSKA REVOLUCIJA

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Evropa v drugi polovici 18. stoletja

- Velika Britanija: britanska parlamentarna monarhija, svoboda kmeta, industrializacija
- Francija: absolutna monarhija, fevdalizem in položaj kmeta, počasni razvoj gospodarstva in kriza podeželja
- habsburška monarhija, Prusija: razsvetljeni absolutizem in reforme, zaostajanje za zahodno Evropo

Francija pred revolucijo

- upadanje kraljeve moči in ugleda v 18. stoletju, razsvetljenska kritika absolutizma, finančna kriza, poskusi reform, šibkost meščanstva, privrženci in nasprotniki reform

Leto 1789

- zasedanje generalnih stanov in razglasitev narodne skupščine ter simbolni pomen zasedbe Bastille
- odprava fevdalizma, Deklaracija o pravicah človeka in državljana
- vloga reformno/razsvetljensko usmerjenega plemstva in meščanstva v prevratu leta 1789; kmetje in revolucija

Prva stopnja revolucija 1789 – 1791

- vprašanje o prihodnji ureditvi monarhije; vloga kralja, ustava, cerkev, plemstvo; poskus pomiritve med kraljem in ljudstvom leta 1790
- ustava 1791

Radikalizacija 1792

- Francija in Evropa; zahteva po radikalizaciji revolucije prihaja iz mest; mit in resničnost plemiške zarote

- vojna Francije z Evropo; nacija v nevarnosti; avgust-september: zmaga francoske vojske, oboroženo ljudstvo, prvo nasilje in razglasitev republike

Republika 1792 – 1794

- jakobinci – privrženci republike: socialno zaledje in socialnopolitične predstave; usmritev kralja
- nadaljevanje vojne z Evropo
- zaostrovanje odnosa med revolucijo, podeželjem in cerkvijo, montanjski udar 1793; revolucionarno nasilje 1793/94, poskusi nacionalizacije, novi revolucionarni kult, vojaški uspehi in termidor

Termidor 1794/95

- termidor – vrnitev revolucije na začetek, k programu leta 1789
- nadaljevanje finančne in gospodarske krize, z njo pa politične nestabilnosti
- razvoj dogodkov do Napoleonovega vzpona na oblast

Pogled na Francijo v letu 1800 in po njem

- resnične spremembe z revolucijo (nova gesla, novi govor, odprava fevdalizma, enakost pred zakonom, Code Napoleon); toda: moč nekdanje aristokracije za Napoleona spet raste, moč meščanstva je še šibka, Francija zaostaja v industrializaciji; revolucija v družbenogospodarskem pogledu še ne prinese globljih sprememb

Francoski revolucionarni program iz leta 1789 – zgled liberalnim gibanjem v 19. in 20. stoletju

- francoska revolucija je bila samo začetek oblikovanja meščanske in liberalno-industrijske družbe; njen program in njena gesla (zlasti Deklaracija o pravicah človeka in državljana) so sestavni del liberalnih zahtev tudi v revolucijah 1830, 1848, 1871, (pariška komuna) in 1917 (februarska revolucija v Rusiji)

10. INDUSTRIALIZACIJA V 19. STOLETJU

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Začetki moderne industrije v Angliji

- obrazložiti pojem industrijska revolucija
- glavni gospodarsko-socialni in politični vzroki za nastanek industrije v Angliji
- osnovne značilnosti tehniške revolucije, nastanek tekstilne industrije, izum parnega stroja, tehnični napredek v premogovništvu in železarstvu, nastanek in vloga železnice

Vpliv industrializacije na gospodarske in družbene razmere na evropski celini

- koncentracija in centralizacija industrijske proizvodnje: nastajanje velikih industrijskih mest, širjenje železniškega omrežja v Evropi

- rast industrijske proizvodnje v prvi polovici 19. stoletja
- posledice industrializacije na kmetijstvo
- industrializacija in vzpon meščanstva: nastajanje bogatega in vplivnega sloja industrijskih podjetnikov, trgovcev in bankirjev, vloga malih obrtnikov
- delovne in življenjske razmere zgodnjeindustrijskega delavstva: nizke mezde in dolg delovni dan, težko telesno delo in nehygienjske delovne razmere, otroška in ženska delovna sila ter posledice, slabe stanovanjske in zdravstvene razmere

Značilnosti in najpomembnejše pridobitve druge znanstveno-tehnične revolucije

- nova vloga naravoslovnih znanosti pri tehničnem napredku v drugi polovici 19. stoletja
- vloga novih energetskih virov, ki močno pospešijo industrijsko proizvodnjo in transport: stroji z notranjim izgorevanjem v industriji in razvoj avtomobilizma, elektrifikacija pogona in razsvetljave z elektromotorjem, žarnico in sredstvi za prenos električne energije
- odkrivanje sveta mikrobov in velik napredek medicine

Delniška organiziranost kapitala ter gospodarske in politične posledice množične industrializacije v drugi polovici 19. stoletja

- povezovanje kapitala v velike industrijske, trgovske in bančne delniške družbe; gospodarska in politična gibanja delniškega kapitala na nacionalnem trgu, zahteve po širših trgih, oblikovanje evropskega in svetovnega trga
- upad angleške industrijske rasti ob koncu 19. stoletja in vzroki za pospešeno gospodarsko napredovanje Nemčije in ZDA
- gospodarski in politični vzroki stremjenja po kolonialni nadvladi industrijskih držav nad zaostalimi državami zunaj Evrope
- vzroki svetovnih migracijskih tokov
- vpliv industrijske revolucije na življenjske razmere družbenih slojev
- delovne in življenjske razmere delavstva v evropskih industrijskih državah: posledice dela ob stroju, delovni čas, mezda in življenjske potrebe, pomen sindikalne in politične organiziranosti delavstva, položaj ženske, boj za splošno volilno pravico in za socialno-zdravstveno zaščito delavstva

11. NACIONALNA GIBANJA V 19. STOLETJU

Ključne teme

Pokongresna Evropa

Razčlenitev tematike

- sveta aliansa in različni poskusi onemogočanja liberalnih in nacionalnih gibanj v pokongresni Evropi

Porast nacionalnih in liberalnih gibanj v prvi polovici 19. stoletja

- gospodarski in kulturni razvoj ter širjenje šolstva; vpliv razvoja na porast nacionalnih gibanj
- romantika in nacionalna gibanja – navduševanje nad lastno preteklostjo
- liberalizem in njegovo pojmovanje gospodarstva in družbe

Različnost nacionalne problematike

- politična razdrobljenost Nemčije in Italije (ob zemljevidu) in razdeljenost Poljske
- začetek in značilnosti gibanja za gospodarsko in politično združitev Nemčije v prvi polovici 19. stoletja (enoten trg, carinska zveza); vzpon Prusije
- različne zamisli o združitvi in osvoboditvi Italije v prvi polovici 19. stoletja (karbonarji, Mlada Italija, Mazzini)
- problematika narodov v osmanskem imperiju; strnjen prikaz razmer, ki sprožijo osvobodilna gibanja na Balkanu (Srbija, Črna gora, Grčija)
- vloga velesil pri osvobajanju narodov na Balkanskem polotoku
- problemi narodov v večnacionalnih državah – primer Avstrije (vprašanje lastnega jezika v javnem življenju, vprašanje šolstva, problem razdeljenosti med različne zgodovinske dežele); panslavizem in ilirska ideja

Slovenci v predmarčni dobi

- Metternichov absolutizem, Prešernov krog ter Bleiweis in Kmetijske in rokodelske novice pri rasti in krepitvi slovenskega narodnega in kulturnega gibanja

Leto 1848

- revolucija leta 1848 v Nemčiji; frankfurtski parlament (velikonemški in malonemški program)
- poskus združevanja Italije leta 1848
- revolucionarne zahteve Madžarov in njihov odnos do slovanskih narodov
- neuspeh revolucij
- zahteve slovanskih narodov (Čehov, Srbov, Slovakov, Hrvatov, Poljakov); vseslovanski kongres v Pragi in stališče do združevanja Nemčije
- program Zedinjene Slovenije

Uspehi posameznih nacionalnih gibanj v drugi polovici 19. stoletja

- industrializacija in gospodarski razvoj kot elementa pri združevanju Nemčije in Italije
- nadaljevanje prizadevanj za združitev Italije in vloga evropskih velesil pri združevanju Italije
- različni koncepti in poskusi preoblikovanja Avstrije v začetku 60. let
- združevanje Nemčije ter avstrijsko in francosko nasprotovanje Bismarckovi politiki
- preoblikovanje Avstrije v Avstro-Ogrsko

Slovenci v drugi polovici 19. stoletja

- kulturni razvoj in nove slovenske organizacije v 50. in 60. letih 19. stoletja
- nadaljevanje ideje Zedinjene Slovenije v čitalniškem in taborskem gibanju
- položaj slovenskega jezika v šolah in uradih (razlike med zgodovinskimi deželami)

Nov politični zemljevid in nove napetosti v Evropi ob koncu 19. stoletja

- napetost v nemško-francoskih odnosih
- nemški nacionalizem in italijanski iredentizem
- antisemitizem kot evropski pojav
- nadaljevanje osvobajanja izpod osmanskega cesarstva (velikosrbske ideje, velikobolgarske ideje, vloga velesil pri tem)
- Rusija in njena vloga na Balkanu in na Poljskem
- Berlinski kongres leta 1878

12. SLOVENC V HABSBUŠKI MONARHIJI V PRVI POLOVICI 19. STOLETJA

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Razsvetljenske reforme in slovenske dežele v drugi polovici 18. stoletja in v začetku 19. stoletja

- opredelitev pojmov "razsvetljenstvo" in "razsvetljeni absolutizem"
- razsvetljenske reforme so spremenile podobo slovenskega podeželja (vasi, rudarska in fužinarska naselja) ter položaj in življenje kmeta in drugih podeželskih slojev prebivalstva
- pomen razsvetljenskih reform za razvoj mest in meščanstva na Slovenskem (s poudarkom na Trstu)
- značilnosti slovenskega narodnega prebujenja (Pohlin, janzenisti, Zois, Linhart, Vodnik) in njegov pomen za nadaljnji narodni razvoj

Ilirske province

- ob zemljevidu določiti obseg Ilirskih provinc in pojasniti, zakaj so jih francoske oblasti ustanovile
- reforme francoskih oblasti
- pomen Ilirskih provinc za razvoj slovenskega narodnega gibanja

Ponovno pod avstrijsko oblastjo

- opredelitev pojma "predmarčna doba"
- ob zemljevidu določiti ozemeljske spremembe, ki jih je dunajski kongres prinesel habsburški monarhiji
- evropske velesile postavijo na dunajskem kongresu izhodišča za ohranitev "starega reda"

- prizadevanje habsburške monarhije za ohranitev "starega reda" doma in v tujini – (cenzura, vohuni, sveta aliansa in njeni kongresi (poudarek na kongresu v Ljubljani) ter vojaško posredovanje)

Gospodarstvo in družba slovenskih dežel v predmarčni dobi

- primerjava gospodarske razvitosti slovenskih z drugimi deželami habsburške monarhije in teh z razvitimi državami po svetu
- začetki industrializacije na Slovenskem (uvajanje prvih parnih strojev v tovarne, prvi parniki v Trstu, gradnja in vloga Južne železnice)
- prevladujoča gospodarska nauka, ki sta vplivala na razvoj gospodarstva na Slovenskem, sta še vedno fiziokratizem (agrarna proizvodnja) in merkantilizem (neagrarna proizvodnja)
- družbene posledice gospodarskega razvoja na Slovenskem

Narodno gibanje v predmarčni dobi

- ob zemljevidu analizirati etnično in versko raznolikost habsburške monarhije
- kako je Metternichov absolutizem vplival na prizadevanje za narodnostne pravice nenemških narodov
- razlika med pokrajinsko, narodno in državno zavestjo
- delo in pomen Bleiweisovega in Prešernovega kroga za slovensko narodno gibanje, položaj slovenskega jezika v predmarčni dobi

Revolucionarno leto 1848 v habsburški monarhiji

- vzroki za revolucijo 1848 na Dunaju in dosežki revolucionarnega leta za Avstrijo (odprava absolutizma, volitve, državni zbor, ustavni razvoj) in fevdalizma (odlok o zemljiški odvezi)
- "pomlad narodov" in narodni programi Čehov, Madžarov in Hrvatov
- cilji in stremenja avstrijskih Slovanov v odnosu do habsburške monarhije (vseslovanski kongres v Pragi) in do prizadevanja po združitvi Nemcev v enotno državo (frankfurtski parlament, velikonemški in malonemški program)

Leto 1848 in Slovenci

- odziv slovenskega meščanstva na Dunaju na revolucionarno dogajanje in odziv slovenskega kmetstva, njihovo pričakovanje in zahteve
- značilnosti in pomen največjega dosežka slovenskega narodnega gibanja v letu 1848, programa Zedinjene Slovenije
- spremembe, ki jih je prinesel odlok o zemljiški odvezi slovenskim kmetom

Neoabsolutizem in Slovenci

- Bachove reforme in njihov pomen
- podobnosti in razlike med Metternichovim absolutizmom in neoabsolutizmom
- vpliv neoabsolutizma na razvoj slovenskega narodnega

gibanja

- največji dosežki slovenskega narodnega gibanja med neoabsolutizmom (delo škofa Antona Martina Slomška, Zemljevid slovenske dežele Petra Kozlerja in Društvo sv. Mohorja) in njegov pomen za nadaljnji narodni razvoj

13. SLOVENCİ V AVSTRO-OGRSKI

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Začetek ustavne dobe in vzroki za uvedbo dualizma v habsburški monarhiji

- obnovitev ustavnega življenja v habsburški monarhiji in ustavni sistem iz leta 1861
- avstrijski neuspeh v Italiji, poraz v vojni s Prusijo in posledice le-te za habsburško državo, dualizem
- dualistični ustavni sistem in Slovenci: kateri narodi so vključeni v avstrijski, kateri pa v ogrski del imperija (po karti)
- položaj in deželna razcepljenost Slovencev

Organiziranost slovenskega narodnopolitičnega gibanja v 60. letih: od čitalnic k taborom

- kulturnopolitična vloga čitalnic: nove in tradicionalne oblike narodnopolitičnega delovanja Slovencev v ustavni dobi, organiziranost in kulturnopolitične prireditve čitalnic, kaj je slabilo učinkovitost slovenskega narodnopolitičnega gibanja
- glavne značilnosti slovenske politike v dobi taborskega gibanja: organizacijske odlike množičnega gibanja, glavne politične programske točke, politična vloga kmečkih množic na taborih

Prodiranje modernega kapitalizma na Slovensko in gospodarsko-socialne posledice v drugi polovici 19. stoletja

- poglobitve značilnosti socialne strukture Slovencev (kmetje, meščani, delavci, izobraženci) v 60. letih
- gradnja železnic in gospodarsko-socialne posledice: domač in tuj kapital na Slovenskem, počasna industrializacija naših dežel v primerjavi z drugimi po Evropi
- oblikovanje in vloga slovenskih hranilnic, industrijsko blago na slovenskem trgu in posledice

Kriza slovenskega kmetijstva in izseljevanje

- vzroki zaostajanja slovenskega kmetijstva: fiziokratska kmetijska tehnika in razdrobljenost zemljišč, tržna nekonkurenčnost, propadanje podeželske obrti, agrarna prenaseljenost, proletarizacija in izseljevanje v mesta ali tujino
- vzroki propadanja kmetij in bogatenje veleposesti
- kriza slovenskega kmetijstva in združništvo
- proizvodni kapital in veletrgovci na podeželju ter njihova vloga

Slovenska društva, nastanek in delovanje slovenskih političnih strank

- razvoj društvenega življenja na Slovenskem; narodnoobrambni pomen Ciril-Methodove družbe
- politični tabori in slovenska "sloga"; oblikovanje slovenskih političnih strank
- volilno zaledje in politični program katoliške narodne stranke in narodne napredne stranke, vloga slovenskega krščanskega socializma
- volilna osnova JSDS in njen politični program
- jugoslovanska ideja (triazem SLS, jugoslovanski nacionalni program JSDS; Cankarjev koncept; program prepородovcev)

14. BOLJŠEVIZEM, FAŠIZEM, NACIZEM

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Boljševiki in oktobrska revolucija 1917

- gospodarske, socialne in politične razmere v Rusiji pred 1. svetovno vojno
- razcep ruske socialdemokratske stranke in delovanje boljševiške stranke pred 1. svetovno vojno
- februarjska revolucija 1917, Lenin in zahteve boljševikov
- zaostrovanje odnosov med reformo in med revolucijo (med februarjem in oktobrom)
- oktobrska revolucija 1917 – boljševiki prevzamejo oblast
- umik Rusije iz vojne in državljanska vojna (protirevolucija in obračun z nasprotniki, začetki totalitarizma, zatiranje individualnosti in svobode)

Sovjetska zveza med obema vojnama

- nova ekonomska politika (NEP) v začetku 20-tih let kot odgovor na katastrofalen gospodarski položaj v državi
- boj za oblast po Leninovi smrti in vzpon J. V. D. Stalina
- razvoj petletnih gospodarskih načrtov (petletk) in visoka cena zanje
- gospodarsko in politično nasilje v 30-tih letih, kult osebnosti, stalinizem
- znotrajpartijski obračuni, čistke in montirani sodni procesi
- vloga Sovjetske zveze v mednarodnem delavskem gibanju med obema vojnama

Fašizem v Italiji

- gospodarski in politični položaj Italije po prvi svetovni vojni
- socialne in politične predstave fašizma – gospodarska in socialna politika
- vzpon B. Mussolinija
- notranja politika fašistov v Italiji, odnos do Cerkev, med obema vojnama (gospodarski vzpon, a tudi zatiranje drugače mislečih in manjšin)

- zunanja politika fašistične Italije in spogledovanje z Nemčijo v 30-tih letih

Nemčija po 1. svetovni vojni

- gospodarski padec, socialna vrenja in revolucija ob koncu prve svetovne vojne (Spartak, krvavi nemiri)
- Weimarska republika in vzroki za njeno krizo in propad
- nastanek Hitlerjeve NSDAP in njen politični program
- svetovna gospodarska kriza pomaga k političnemu vzponu A. Hitlerja

Nemčija v 30. letih

- politični program nemških nacistov in njihova notranja politika (preganjanje Židov in drugače mislečih, konec ustavnega življenja in demokracije)
- krepitev nemškega militarizma, ključne poteze zunanje politike; ekspanzionizem in popuščanje Zahoda
- povezovanje Nemčije in Italije ter zavezništvo s Sovjetsko zvezo (Pakt Ribbentrop-Molotov s posledicami za Evropo)

Japonska in fašizem po azijsko

- vzpon gospodarstva in militarizma na Japonskem po prvi svetovni vojni
- japonska zunanja politika v tridesetih letih in povezovanje z Nemčijo in Italijo

Zaton totalitarnih gibanj

- porast protifašističnih gibanj pred 2. svetovno vojno (politika Kominterne, španska državljanska vojna, socialisti in demokratična opozicija)
- politični zlom fašizma in nacizma med drugo svetovno vojno
- neonacizem in neofašizem v sodobni Evropi

15. SLOVENCİ V PRVI JUGOSLOVANSKI DRŽAVI

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Odločitev Slovencev za jugoslovansko državo

- državotvorna politika Slovencev med prvo svetovno vojno in nastanek Države Slovencev, Hrvatov in Srbov (majniška deklaracija in jugoslovanski klub, krfska deklaracija in jugoslovanski odbor)
- Narodni svet za Slovenijo in neuspeli konfederativni koncept o združitvi Države SHS in Kraljevine Srbije

Združitev v kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev

- različni interesi jugoslovanskih narodov ob združevanju in položaj slovenske narodne vlade 1918–1921
- način združitve v Kraljevino SHS ter vloga Srbije in Karađorđevićev (ob zemljevidu)
- mednarodna politika do Kraljevine SHS

Boj Slovencev za meje

- italijansko prodiranje z Zahoda leta 1918 in razlogi za to
- boj za Štajersko ter vloga generala Maistra ter prostovoljcev za severno mejo (ob zemljevidu)
- boji za Koroško v letih 1918/19 (Malgaj, Lavrič) in razlogi za neuspeh

Določanje meja na pariški mirovni konferenci

- določitev meja na Štajerskem in v Prekmurju
- odločitev mirovne konference o plebiscitu v celovski kotlini in vzroki za neuspeh Slovencev
- različni predlogi razmejitve med Kraljevino SHS in Italijo, rapalska meja in rimski sporazum (zemljevid)
- posledice mirovnih in meddržavnih pogodb za slovensko etnično ozemlje

Slovenci v novi državi do diktature kralja Aleksandra (20. leta)

- volitve leta 1920
- vidovdanska ustava in upravno-politična razdelitev slovenskega ozemlja po letu 1921
- glavne stranke na Slovenskem in njihovi politični cilji
- Slovenija v novem gospodarskem prostoru, zaostajanje kmetijstva in problem prodaje kmetijskih pridelkov
- socialni položaj Slovencev v 20. letih (delavski nemiri, socialne stiske ...)

Slovenci po diktaturi kralja Aleksandra v 30. letih

- uvedba diktature kralja Aleksandra, politične in upravne posledice za Slovence (prepoved političnih strank in ukrepi proti vodilnim politikom)
- reakcija slovenskih strank po uvedbi diktature (npr. punktacija SLS)
- gospodarska kriza v kraljevini in vpliv na gospodarstvo in življenje posameznih družbenih slojev
- socialni in gmotni položaj slovenskega človeka v 30. letih

Slovenci v drugi polovici tridesetih let 20. stoletja

- gospodarski položaj in sestava kapitala na Slovenskem konec 30. let
- grožnja nove vojne in odziv slovenske politike

Kulturni in znanstveni tokovi

- šolstvo in splošnokulturni dvig slovenskega človeka med obema vojnama
- ustanovitev ljubljanske univerze in njena vloga za razvoj slovenske narodne zavesti

Položaj zamejskih Slovencev

- Slovenci v Italiji in njihov težki gospodarski in politični položaj
- narodnoobrambna organiziranost Slovencev in njihov odnos do matice (TIGR)
- oblike fašističnega nasilja nad Slovenci v 30. letih
- Slovenci v prvi avstrijski republiki, prevlada Nemcev in nemščine

- nacistični pritisk na Slovence po letu 1938
- Porabje in položaj porabskih Slovencev na Madžarskem med obema vojnoma

16. SLOVENCIMED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Ključne teme	Razčlenitev tematike
Začetek vojne na slovenskih tleh	<ul style="list-style-type: none"> • začetek okupacije in razkosanje Dravske banovine; nemški, italijanski in madžarski okupacijski sistem • narodni svet in politika tradicionalnih strank; ustanovitev Protiimperialistične fronte
Narodnoosvobodilni odpor, Osvobodilna fronta in politika komunistov	<ul style="list-style-type: none"> • začetki oborožene vstaje po nemškem napadu na SZ in odziv okupatorjev, temeljne točke OF, komunistično zaostrovanje odnosa z meščanskimi strankami • volja in pripravljenost nemajhnega dela slovenskega prebivalstva na odpor; okupatorsko nasilje
Oborožene podtalne organizacije meščanskega tabora, program meščanskih strank, razdeljenost katoliške duhovščine in Cerkve	<ul style="list-style-type: none"> • politika čakanja v meščanskem taboru in odnos do OF; program obnovitve Jugoslavije in zveza z begunsko vlado v Londonu • nastanek podtalnih organizacij meščanskega tabora (legije in četniško gibanje); razlike v položaju duhovščine na nemških okupacijskih področjih, v Ljubljanski pokrajini in v Julijski krajini
Razmah osvobodilnega gibanja in začetek državljanske vojne	<ul style="list-style-type: none"> • oblikovanje "osvobojenega ozemlja" in organizacija odporiške oblasti v Ljubljanski pokrajini • razvoj narodnoosvobodilnega gibanja drugod na slovenskem ozemlju; odziv okupatorja • komunistične likvidacije; vaše straže, vzroki in začetki aktivne kolaboracije; neuspešni poskusi sprave in pomiritve
Dolomitska izjava in utrditev komunističnega vodstva	<ul style="list-style-type: none"> • razvoj odnosov v Osvobodilni fronti, komunistična podreditev zaveznikov in Dolomitska izjava
Kapitulacija Italije in njene posledice	<ul style="list-style-type: none"> • kapitulacija Italije; nadaljnji razmah NOG • nemška ofenziva in zasedba celotnega slovenskega ozemlja • Ljubljanska pokrajina in nastanek domobranstva
Odnos do jugoslovanskega osvobodilnega gibanja	<ul style="list-style-type: none"> • vojaška, politična in strankarska komunistična povezanost slovenskega in jugoslovanskega partizanskega gibanja

- slovenske zahteve po pravici do samoodločbe na zasedanju AVNOJ v Jajcu leta 1943
- postopna centralizacija partizanske vojske in gibanja
- razvoj NOG v letih 1943–45; partizansko šolstvo, zdravstvo in kultura
- razvoj "ljudske oblasti" in postopni komunistični "prevzem oblasti" v letih 1944–1945

Razširitev NOG na vse slovensko ozemlje v letih 1943–1945

- rast opozicije proti Rupniku v Ljubljanski pokrajini in nemško-domobranski nastop proti anglofilom v tradicionalnih strankah (internacije že jeseni 1944)
- Narodni odbor; zavezniške misije in zavezniško priznanje NOG; prekomorci in komunistične obljube (vlada Tito-Šubašić)

Zaostritev odnosov med meščanskimi podtalnimi organizacijami in Rupnikovim vodstvom ter mednarodno priznanje NOG

- zaključne vojaške operacije na slovenskem ozemlju in tragični bratomorni domobransko-partizanski spopadi
- osvoboditev in dokončni komunistični vzpon na oblast

Zaključne operacije v Sloveniji in konec vojne

- tragične posledice ideološke nestrpnosti in nesposobnosti oblikovanja enotnega programa odpora v vojnih razmerah
- pomen priključitve Primorske

Bilanca vojne, odpora in državljanskega spopada

17. ODPORNIŠKA GIBANJA MED DRUGO SVETOVNO VOJNO IN KOLABORACIJA

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Okupacijski sistemi

- meje zasedne Evrope 1942/43 (ob zemljevidu)
- različnost nemških okupacijskih sistemov na zasedenih ozemljih (npr. v Franciji, na Poljskem) in nemška politika v državah z neko stopnjo avtonomnosti (vichyjska Francija, Norveška)

Vzpostavljanje novega evropskega reda in življenjskega prostora za Nemce

- značilnosti nemške demografske politike (prizadevanje za razmnoževanje čiste arijske rase in njeno popolno prevlado)
- posledice take politike za nearijske narode, zlasti za Žide (holokavst), Rome, Slovane
- raznovrstne oblike nasilja nad domačim prebivalstvom: koncentracijska taborišča, raznarodovalni ukrepi, prisilna mobilizacija v nemško vojsko itd.; gospodarsko izkoriščanje okupiranih ozemelj in prisilno delo

Odzivi prebivalstva na okupacijo; kolaboracija

- ključni vzroki za njen nastanek (ideološki, eksistenčni, stremenje po ohranitvi ali prevzemu oblasti, predvojne delitve in nasprotja v posameznih deželah itd.)
- različne oblike kolaboracije v vichyjski Franciji in na Norveškem
- vprašanje meje mednarodnopravne in moralno še dopustne kolaboracije; obračuni s kolaboracionalisti ob koncu vojne in po njej

Odporniška gibanja in njihovi cilji

- vzroki za nastanek odpora
- temeljni cilj je izgon okupatorja in osvoboditev domovine
- politika emigrantskih vlad okupiranih držav (npr. Poljske, Grčije, Norveške) in njim vdanih odporniških gibanj ter organizacija za njihovo vrnitev in obnovo prejšnjega političnega sistema
- cilji levo usmerjenih političnih skupin, zlasti komunističnih partij v odporniških gibanjih za revolucionarne spremembe (npr. v Franciji, Italiji, Grčiji in na Poljskem)

Oblike odpora

- pasivne in aktivne oblike odpora (od sabotaž, stavk, obveščevalne in propagandne dejavnosti itd. do oboroženih partizanskih skupin, celo vojsk, sposobnih voditi vojaške operacije večjega obsega)

Organiziranost odporniških gibanj in odnos antifašistične koalicije do odporniških gibanj

- vloga različnih antifašističnih skupin pri organiziranju in usmerjanju odporniških gibanj ter odnosi med njimi
- njeno (različno) pojmovanje odporniških gibanj
- pomen atlantske izjave za porast odporniških gibanj in oblike pomoči antifašistične koalicije tem gibanjem
- vloga in pomoč raznovrstnih protiokupatorskih dejavnosti odporniških gibanj k zmagi antifašistične koalicije
- vplivanje velikih sil antifašistične koalicije in posledice njihovih dogovorov (Moskva, oktober 1943; Jalta; delitev interesnih sfer, vprašanje meja, povojna ureditev sveta) za odporniška gibanja

Značilnosti najmočnejših odporniških gibanj

Italija

- začetki odporniškega gibanja in oboroženega odpora (po Mussolinijevem padcu oz. kapitulaciji Italije); njegova politična neenotnost in vojaška razcepljenost odporniškega gibanja
- odporniško gibanje med zavezniškim osvobajanjem Italije; vzrok za razoroževanje partizanskih enot; razmah osvobodilnega gibanja v severni Italiji in dosežki)

Poljska

- delitev odporniškega gibanja med Armio krayovo pod vodstvom poljske emigrantske vlade in Armio ludovo pod vplivom SZ in poljskih komunistov
- vzroki za napetosti med odporniškima skupinama (različni cilji odporniškega gibanja, revolucionarni ukrepi poljskih komunistov); tragedija varšavske vstaje

Francija

- razvoj odporniškega gibanja v domovini in vloga različnih politično usmerjenih odporniških skupin oziroma organizacija v njem; vloga de Gaulla v odporniškem gibanju ter pri politični in vojaški združitvi odporniških skupin
- vloga odporniškega gibanja med zavezniškim izkrcanjem v Normandiji in osvobajanje Francije

18. OD ZAVEZNIŠTVA DO HLADNE VOJNE

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Oblikovanje protifašistične koalicije, dogovarjanje med zavezniki

- protifašistična koalicija in njen pomen za oblikovanje vojnih ciljev in pogled na povojno ureditev sveta
- pristop SZ in dokončno oblikovanje protifašistične koalicije ter vključitev temeljnih točk Atlantske listine v deklaracijo Združenih narodov
- vsebine in najpomembnejši sklepi konferenc: Teheran (november-december 1943); Jalta (februar 1945) in Potsdam (julij-avgust 1945)

Politika sodelovanja in dogovarjanja med zavezniki ter stopnjevanje medsebojnega nezaupanja; bipolarnost – nova značilnost sveta

- značilnosti temeljnih neskladij med zavezniki: druga oz. zahodna fronta, poljsko vprašanje, usoda Nemčije in Japonske, sovjetske meje na zahodu
- novi geopolitični položaj na svetu po drugi svetovni vojni in kapitulaciji sil osi
- ohladitev medvojne prijateljstva in sodelovanja med zavezniki po Hitlerjevem porazu in vnovična ideološka sovražnost
- Evropa se mora posloviti od nekdanje vodilne vloge v svetovni politiki
- najmočnejši državi iz protifašistične koalicije – SZ in ZDA – se razvijeta v svetovni velesili (supersili)
- vpliv obeh držav na svetovnopolične dogodke: pojav bipolarnosti

Hladna vojna ima korenine v drugi svetovni vojni

- hladna vojna – povojna značilnost sveta
- notranja sprtost protifašistične koalicije, izguba skupnega sovražnika, ideološki strah pred komunizmom, politična in vojaška razdeljenost sveta so vplivali na začetek hladne vojne

Značilnosti hladne vojne

- neprestana konfrontacija namesto sodelovanja, železna zavesa od Baltika do Trsta

- Trumanova doktrina je politika ustavljanja sovjetskih stremenj po prevladi in obkoljevanje SZ; Marshallov načrt kot pomoč za gospodarsko oslabilo, k Zahodu naravnano Evropo
- ustanovitev zahodne vojaške zveze NATO
- gospodarsko povezovanje na Zahodu: EGES
- protikomunistično razpoloženje na Zahodu: "lov na čarovnice" v ZDA oz. McCarthyjevo obdobje je notranji odsev hladne vojne
- ustanovitev informacijskega biroja KP, hermetično zapiranje mej zaradi obrambe Vzhoda pred kvarnimi vplivi Zahoda
- učvrstitev političnega sistema, ki je krepil vodilno vlogo SZ na Vzhodu (občasno demokratično prizadevanje v vzhodnem bloku zatrto z orožjem: NDR 1953, Poljska 1956, Madžarska 1956)
- gospodarsko povezovanje na Vzhodu: SEV, ustanovitev vzhodne vojaške zveze (Varšavski sporazum)
- oboroževalna tekma: od atomske bombe do osvajanja vesolja
- medsebojno nezaupanje hromi pripravljenost na mednarodno sporazumevanje, ker si bloka nista prizadevala za urejanje vprašanj s pogajanj
- lokalna vojna žarišča pri konfrontaciji supersil: Bližnji vzhod, Koreja, Indokina ...
- glavna žarišča hladne vojne v Evropi: nemško vprašanje, avstrijsko vprašanje, tržaško vprašanje
- hladna vojna ima planetarni značaj

Rešitev nekaterih kriznih žarišč v Evropi in po svetu do srede 50. let

- Londonski memorandum in rešitev tržaškega vprašanja
- nastanek dveh nemških držav (1949) ter razdelitev in zaplet z nemškim glavnim mestom Berlinom
- rešitev avstrijskega vprašanja (1955) s podpisom avstrijske državne pogodbe
- "začasna" rešitev kriznih žarišč v Vietnamu (1954), Koreji (1953/54) in na Bližnjem vzhodu (1956)
- začetki gibanja neuvrščenih z bandunško konferenco (1955) in njegov vpliv na bipolarnost sveta

19. SLOVENCİ V PRVEM DESETLETJU PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Slovenija ob koncu vojne

- povojni sistem oblasti: prve povojne volitve in zmaga Ljudske fronte; razglasitev republike in sprejetje ustave, ki je bila zelo podobna sovjetski

- nasilen obračun s političnimi, vojnimi in drugimi nasprotniki; sodni procesi in postopno odstranjevanje političnih nasprotnikov in medvojnih zaveznikov
- položaj katoliške Cerkve

Gospodarstvo

Agrarna reforma, nacionalizacija in plansko gospodarstvo

- načrti za obnovo Slovenije po vojni
- nacionalizacija in problemi, ki so ob tem nastajali
- agrarna reforma kot prvi ekonomskopolitični ukrep nove oblasti; zamude in neuveljavljanje kolektivizacije (po sovjetskem modelu); pozitivne in negativne posledice agrarne reforme; razpad sistema zadružništva

Obnova in razvoj industrije na Slovenskem

- obnova gospodarstva v prvih povojnih letih; UNRRA; industrializacija in elektrifikacija
- mladinske delovne brigade in udarniško delo
- slovenski industrijski načrti; prvi nesporazumi z Beogradom; upočasnjevanje slovenskega razvoja in pomoč drugim republikam
- slabosti naglega in enostranskega industrijskega razvoja

Življenje v času administrativnega socializma

- problemi oblikovanja infrastrukture
- nizek družbeni standard; slaba zaščita pri delu
- primerjava življenjske ravni s predvojno

Zunanja politika – ohranitev samostojnosti

- ustanovitev Informacijskega biroja; Stalinov pritisk in zaostritev spora s Sovjetsko zvezo
- ekonomske in politične posledice informbirojevskega spora

Boj za meje

- osvoboditev etničnega ozemlja in spor z zahodnimi zavezniki; vloga zahodnih zaveznikov in razmejitev Julijske krajine na cono A in cono B
- pariška mirovna konferenca in vprašanje naše severne in zahodne meje; ustanovitev Svobodnega tržaškega ozemlja in njegova razdelitev na cono A in cono B
- "tržaške krize" in zaostritev spora med Jugoslavijo in Italijo
- rešitev tržaške krize – podpis Londonskega memoranduma
- položaj slovenske manjšine v Italiji
- mednarodna obnova avstrijske državnosti in koroški Slovenci (7. čl. avstrijske državne pogodbe)

Začetki samoupravljanja

- uvedba samoupravljanja v podjetjih; spremembe v upravi in družbenih dejavnostih; vodilna vloga Zveze komunistov Jugoslavije
- kljub centralistični gospodarski politiki Slovenija ostane najrazvitejša republika

20. MIROVNA GIBANJA IN ORGANIZACIJE PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Ključne teme

Razčlenitev tematike

Mirovno prizadevanje po drugi svetovni vojni

- posledice druge svetovne vojne in nov odnos do miru
- mirovno prizadevanje na političnih konferencah, ki so oblikovale svet po drugi svetovni vojni (jaltska in potsdamska konferenca, pariška mirovna konferenca itd.)
- oblikovanje mirovnih gibanj; kdo so njihovi nosilci in kakšni so njihovi cilji

Nič več vojne, a tudi ne miru

- poglobljanje napetosti med prejšnjimi zavezniki v vojni; bipolarnost – porok za mir ali pot v konflikt
- hladna vojna ogroža svetovni mir; oboroževalna tekma med Vzhodom in Zahodom, nastajanje vojaških in gospodarskih zvez, ideološki prepadi
- zaostrovanje napetosti ob reševanju nemškega (nastanek dveh Nemčij, berlinska kriza, berlinski zid), avstrijskega (avstrijska državna pogodba) in tržaškega (oblikovanje STO, londonski memorandum) vprašanja

Organizacija združenih narodov

- cilji ustanovitve mednarodne svetovne organizacije in njen pomen
- organi in delovanje OZN (Generalna skupščina, Varnostni svet, Sekretariat in posebne organizacije)
- splošna deklaracija o človekovih pravicah (1948)
- ZN v rokah velikih sil (posredovanje v korejski vojni, krizi na Bližnjem vzhodu itd.)
- dejavnost posebnih organizacij OZN pri mirovnem prizadevanju (UNESCO in UNICEF)

Gibanje neuvrščenih

- tretji svet in neuvrščenost kot iskanje alternativne poti med blokoma
- konference gibanja neuvrščenih v šestdesetih letih
- temeljna načela gibanja neuvrščenih
- vloga in mesto Jugoslavije v gibanju neuvrščenih

Množična gibanja v podporo miru

- mirovno prizadevanje različnih držav v 60. letih
- protesti mladih v ZDA zaradi vpletenosti v vietnamsko vojno
- nemirne ameriške in evropske univerze; rast intelektualne študentske opozicije; leto 1968 v Evropi in ZDA (študentski nemiri, "otroci cvetja")
- rock kot upor mlade generacije proti obstoječemu stanju

Politika popuščanja napetosti

- razorožitveno prizadevanje; podpis sporazumov o razoroževanju SALT 1 (1972) in SALT 2 (1979)
- konferenca o evropski varnosti in sodelovanju; sklepna listina helsinške konference (1975)
- zmanjševanje jedrskega oboroževanja in vse večje grožnje zastarele jedrske tehnologije

Boj proti rasizmu, skrajnemu nacionalizmu in drugim razlikam med ljudmi

- protesti proti rasni nestrpnosti; rasizem v ZDA – vprašanje dejanske enakopravnosti črncev in Indijancev; delovanje Martina Luthra – Kinga
- protesti proti neonacizmu, nestrpnosti do tujcev in priseljencev itd.
- prizadevanje za dejansko emancipacijo žensk

Boj za ohranitev ravnotežja v naravi

- Greenpeace in prizadevanje za racionalen odnos do narave

5. LITERATURA

5.1 UČBENIKI

- Brodnik V., Jernejčič R. A., Radonjič Z., Urankar-Dornik T., *Zgodovina 1*, DZS, Ljubljana 1997.
- Berzelak S., *Zgodovina 1*, Modrijan, Ljubljana 1996.
- Berzelak S., *Zgodovina 2*, Modrijan, Ljubljana 1998.
- Granda S., Rozman F., *Zgodovina 3*, DZS, Ljubljana 1999.
- Hozjan A., Potočnik D., *Zgodovina 2 (učbenik za 2. letnik gimnazije)*, DZS, Ljubljana 2000.
- Žvanut M., Vodopivec P., *Vzpon meščanstva*, Modrijan, Ljubljana 1995.
- Grobelnik I., Voje I., *Zgodovina 3*, Ljubljana 1992.
- Repe B., *Naša doba (Oris zgodovine 20. st.), učbenik za 4. razred gimnazije*, DZS, Ljubljana 1996.
- Repe B., *Sodobna zgodovina – Zgodovina za 4. letnik gimnazij*, Modrijan, Ljubljana 1998.
- Nešović B., Prunk J., *20. stoletje, učbenik za 8. razred osnovne šole*, DZS, Ljubljana 1993.
- Šolski zgodovinski atlas*, DZS, Ljubljana 1994.

5.2 DRUGA LITERATURA PO TEMAH

Zgodnje visoke kulture

- Kronika človeštva*, MK, Ljubljana 1997 (ustrezna poglavja).
- Velika ilustrirana enciklopedija, Zgodovina 1*, MK, Ljubljana 1983 ali *Velika ilustrirana enciklopedija, Stare kulture*, MK, Ljubljana 1984, str. 22–30, 34–36, 38–40, 42–56.
- Oxfordova enciklopedija izumov in tehnologij*, DZS, Ljubljana 1997 (ustrezna gesla).

Antična kulturna tradicija

- Svetovna zgodovina*, CZ, Ljubljana 1976, str. 152–161.
- Velika ilustrirana enciklopedija*, MK, Ljubljana 1983, str. 66–71.
- Bratož R., *Grška zgodovina, Zveza zgodovinskih društev Slovenije*, Študentska založba Študentske organizacije, Ljubljana 1997.
- Svetovna zgodovina*, CZ, Ljubljana 1976, str. 152–161.

Rimsko cesarstvo in začetki krščanstva

Sveto pismo stare in nove zaveze, Svetopisemska družba Slovenije, Ljubljana 1996 (Uvodi k posameznim knjigam Nove zaveze).

Svetovna zgodovina, CZ, Ljubljana 1976, str. 204–216.

ATLAS svetovne zgodovine, CZ, DZS, Ljubljana 1989, str. 86–93.

Biblijski atlas, CZ, Ljubljana 1990, str. 153–191.

Rimljani, CZ, Ljubljana 1982, str. 106–107, 166–171.

Slovensko ozemlje v poznoantičnem in zgodnj srednjeveškem obdobju

Štih P., Simoniti V., *Slovenska zgodovina do razsvetljenstva*, Korotan d. o. o., Ljubljana 1996, str. 20–62.

Curk I., *Rimljani na Slovenskem*, DZS, Ljubljana 1976, str. 100–105.

Srednjeveška mesta in podeželje

Mihelič D., *Iz življenja srednjeveških mest*, Modrijan, Ljubljana 1996.

Kaj pomnijo ljudje (geslo "Črna smrt"), MK, Ljubljana 1988, str. 122–124.

Slovenci v srednjeveškem rimsko-nemškem cesarstvu

Enciklopedija Slovenije 11, MK, Ljubljana 1997, geslo Slovenci, str. 176–185.

Štih P., Simoniti V., *Slovenska zgodovina do razsvetljenstva*, Korotan d. o. o., Ljubljana 1996, str. 67–156.

Zgodovina Slovencev, CZ, Ljubljana 1979, str. 156–219.

The Times Atlas evropske zgodovine, SK, Ljubljana 1996.

Evropa in svet na prehodu iz srednjega v novi vek

Svetovna zgodovina, CZ, Ljubljana 1976, str. 353–395.

Velika ilustrirana enciklopedija, Zgodovina 1, MK, Ljubljana 1983, str. 228–249, 268–272.

Turški vpadi, kmečki upori in reformacija na Slovenskem

Štih P., Simoniti V., Korotan d. o. o., Ljubljana 1996, str. 153–156, 176–220.

Francoska revolucija

Vovelle M., *Francoska revolucija*, Komunist, Ljubljana 1989.

Soboul A., Markov W., *Velika revolucija Francozov*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1989.

Vodopivec P., Francoska revolucija z razdalje 200 let, *Zgodovina v šoli*, VI/1997, št. 3.

Industrializacija v 19. stoletju

Velika ilustrirana enciklopedija, Zgodovina 2, MK, Ljubljana 1984, str. 66–67, 92–93, 94–97, 160–161, 162–165.

Hobsbawm E., *Obdobje revolucije*, DZS, Ljubljana 1988, str. 29–30, 39–70, 217–234, 257–276.

The Times, *Atlas svetovne zgodovine*, DZS, Ljubljana 1988, str. 200–201, 208–209, 210–211, 212–213.

Zgodovina človeštva, V. knjiga, 1. zvezek, DZS, Ljubljana 1976, str. 253–270, 291–295, 335–340, 346–367, 350–352.

Nacionalna gibanja v 19. stoletju

Slovenska zgodovina 1792–1918, DZS, Ljubljana 1966, ustrezna poglavja.

Svetovna zgodovina, DZS, Ljubljana 1976, stran 477–493 in 505–508.

Velika ilustrirana enciklopedija, Zgodovina 2, MK, Ljubljana 1984, str. 84–87, 114–115.

Kronika človeštva, MK, Ljubljana 1996 (ustrezna poglavja, str. 669–779).

Slovenci v habsburški monarhiji v prvi polovici 19. stoletja

Zgodovina Slovencev, CZ, Ljubljana 1979, str. 351–468.

Gestrin F., Melik V., *Slovenska zgodovina 1792–1918*, DZS, Ljubljana 1966.

Dokumenti slovenstva, CZ, Ljubljana 1994.

Slovenci v Avstro-Ogrski

Zgodovina Slovencev, CZ, Ljubljana 1979, str. 468–526, 527–554, 560–592.

Gestrin F., Melik V., *Slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do 1919*, DZS, Ljubljana 1966, str. 137–164, 172–177, 207–210, 231–237, 242–245, 262–265, 271–284, 290–293, 319–392.

Mal J., *Zgodovina slovenskega tabora, najnovejša doba*, Družba sv. Mohorja, 1928, /ponatis 1993/, str. 963–1080.

Boljševizem, fašizem in nacizem

Svetovna zgodovina, CZ, Ljubljana 1976, str. 547–573 (ustrezna poglavja).

Blinkhorn B., *Mussolini in fašizem*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1995.

Slovenci v prvi jugoslovanski državi

Zgodovina Slovencev, DZS, Ljubljana 1979 (ustrezne teme).

Pirjevec J., *Jugoslavija 1918–1992*, Koper, Lipa 1995.

Slovenci med drugo svetovno vojno

Mlakar B., *Kolaboracija in državljanska vojna v Sloveniji 1941–1945*,

Zgodovina v šoli, IV/1995, št. 4, V/1996, št. 1.

Godeša B., *Okupatorji in slovenski izobraženci*, *Zgodovina v šoli*, VI/1996, št. 2.

Ustrezna poglavja iz *Slovenske kronike XX. stoletja, II. del*, Nova revija, Ljubljana 1996.

Odporniška gibanja med drugo svetovno vojno

Svetovna zgodovina, CZ, Ljubljana 1976, str. 599–613.

Velika ilustrirana enciklopedija, Zgodovina 2, MK, Ljubljana 1984, str. 234–237.

Mlakar B., *Kolaboracija in državljanska vojna*, *Zgodovina v šoli*, 1992, št. 2, str. 9–15.

Weber T., Novak D., *20. stoletje v zgodovinskih virih, besedi in slikah*, DZS, Ljubljana 1992, str. 44–63.

Druga svetovna vojna, DZS, Ljubljana 1996, str. 449–481, 553–570.

Kronika XX. stoletja, MK, Ljubljana 1993, str. 194–254.

Od zavezništva do hladne vojne

Nečak S., *Hladna vojna*, *Zgodovina v šoli* 1995/1, str. 14–19.

Weber T., Novak D., *20. stoletje v zgodovinskih virih, besedi in slikah* (Druga svetovna vojna 1939–1945), DZS, Ljubljana 1996, str. 44–51.

Svetovna zgodovina, CZ, Ljubljana 1976, str. 598–599, 620–628, 630–643.

Stoletje svetovnih vojn, CZ, Ljubljana 1981, str. 302–306.

The Times, *Atlas evropske zgodovine*, SK, Ljubljana 1996.

Slovenci v prvem desetletju po drugi svetovni vojni

Slovenska kronika XX. stoletja 1941–1991, Nova revija, Ljubljana 1995.

Weber T., Novak D., *20. stoletje v zgodovinskih virih, besedah in sliki*, DZS, Ljubljana 1996.

Mirovna gibanja in organizacije po drugi svetovni vojni

Kronika XX. stoletja, Ljubljana 1996.

PREDMETNI IZPITNI KATALOG ZA MATURO 2002 - ZGODOVINA
Republiška predmetna komisija za zgodovino

Katalog so pripravili
Tatjana Bradeško
Ana Kastelic
Bojan Končan
dr. Janez Marolt
Majda Omahen Zlatolas
Albin Regvat
dr. Štefan Trojar
dr. Peter Vodopivec

zunanji svetovalci:
mag. Stane Berzelak
Vilma Brodnik
Janez Globočnik
Vojko Kunaver
Quido Križman

recenzenta:
Magdalena Kete
dr. Božo Repe

jezikovni pregled: **Helena Škrlep**

Katalog je sprejel Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje na svoji 37. seji dne 6. 7. 2000.

Izdal in založil
DRŽAVNI IZPITNI CENTER
predstavnik: **mag. Darko Zupanc**

urednica založbe: **Joži Trkov**

© Državni izpitni center
Vse pravice pridržane.

oblikovanje: Barbara Železnik Bizjak
računalniški prelom: Tina Saje
tisk: Državni izpitni center, Grafis
Ljubljana, 2000

ISSN 1318-4067

9 771318 406013